SAMFUNNSVITERNE

RETNING

NR. 1 - 2016

Innspill til statsbudsjettet for 2017

Norge står foran store samfunnsutfordringer i årene som kommer. Nedgang i petroleumssektoren, klimaendringer, teknologiutvikling, aldring, migrasjon og et mer kompetansekrevende arbeidsliv er noen sentrale stikkord. Utfordringene må møtes med omstilling, innovasjon og et mer inkluderende kunnskapssamfunn. Det er behov for samhandling på tvers av sektorer og løsninger på tvers av fagområder, og vi trenger et arbeidsliv som ivaretar og videreutvikler arbeidskraft og kompetanse.

I mars holder regjeringen sin første budsjettkonferanse for neste års statsbudsjett. Dette regnes gjerne som det formelle startskuddet for budsjettforhandlingene. For både regjering og opposisjon er statsbudsjettet en viktig nøkkel til politisk gjennomslag og til profilering av nye eller prioriterte områder.

Dette nummeret av Retning presenterer Samfunnsviternes første innspill til statsbudsjettet for 2017. Her har vi tatt opp noen temaer vi mener er særlig viktige for å møte samfunnsutfordringene:

1. **Storstilt nasjonal satsning på velferdsteknologi**
2. **Styrket sikkerhetsnett for frilansere og selvstendig næringsdrivende**
3. **Stimulere til sosialt entreprenørskap**
4. **Akademikersatsning i kommunene**
5. **Fornyelse og utvikling av offentlig sektor**
6. **Gode rammebetingelser for delingsøkonomien**
7. **Realisering av et inkluderende kunnskapssamfunn**

Innspillet er sendt til Akademikerne og til de politiske partiene på Stortinget.

I. Storstilt nasjonal satsning på velferdsteknologi

Samfunnsviterne oppfordrer regjeringen til en storstilt satsning på velferdsteknologi og utviklings- og omstillingsarbeid i kommunene. Slik satsning kan bidra til økt livskvalitet blant de eldre, funksjonshemmede og syke, mer effektiv ressursbruk, utvidet og forbedret tjenestetilbud, flere attraktive jobber og økt etterspørsel etter produkter og tjenester i privat sektor.

Norge har gode forutsetninger til å bli ledende i utvikling og innføring av velferdsteknologi, men slik innovasjon krever nasjonal samordning og langsiktig investeringer i utstyr, personell og infrastruktur, samt økt velferdsforskning og arbeid med utvikling av tverrfaglig fagkunnskap på områder som helse-tjenester, organisasjonsutvikling, endringsledelse, økonomi, IKT, bygg og fysiske omgivelser.

Norske kommuner er i oppstartingsfasen når det gjelder innføring av velferdsteknologi. I perioden 2014–2016 prøver 31 norske kommuner ut trygghets- og mestringspakker[1]. Det er viktig at dette arbeidet ikke stopper opp, men at det intensiveres i 2017.

Samfunnsviterne foreslår:

- **Storstilt investering i utvikling og spredning av velferdsteknologi i helse- og omsorgs-tjenestene. Slik satsning kan bidra til økt livskvalitet blant de eldre, funksjonshemmede og syke, mer effektiv ressursbruk, utvidet og forbedret tjenestetilbud, flere attraktive jobber og økt etterspørsel etter produkter og tjenester i privat sektor.**
- **Opprettelse av en plattform for anskaffelse av felles tekniske løsninger innenfor helse og omsorg. En felles plattform gir kommunene mulighet til å utnytte stordriftsfordeler. Næringslivet får også samlet informasjon om de ulike offentlige oppgavene som skal løses med hjelp av tekniske løsninger. Premissene for investering i teknologien skal settes ut fra hensynet til kvalitet, medvirkning, retts-sikkerhet, likhet, menneskers behov og forsvarlig forvaltning av skattebetalernes penger.**
- **Mer midler til innovasjonsanskaffelse, hvor offentlig sektor stiller opp som medfinansiør og testkunde av velferdsteknologi. Offentlig sektor skal være en langsiktig investor i teknologisk utvikling, og viktig partner og støttespiller for næringslivet når det gjelder tjenesteinnovasjon som er samfunnslønnsom.**
- **Finansering av følgeforskning for å kvalitets-sikre satsingen på velferdsteknologi. Målet med følgeforskning er å evaluere underveis det som fremmer eller hemmer effektiv innføring og bruk av teknologien. Underveisevaluering skaper læringsprosesser som brukes til å forbedre innføringsprosessene og resultatene. Følgeforskning knytter sammen aktører i FoU sektoren, bedrifter og offentlige virksomheter, som vanligvis ikke samarbeider på innovasjons-prosjekter.**

Det må bli mer attraktivt å være selvstendig næringsdrivende, hvis Norge skal klare å motvirke tendensen til et to-delt arbeidsmarkedet (de fast tilknyttete og løst tilknyttete), stimulere til gründerskap og integrere nye grupper innvandrere i arbeidsmarkedet.

- **Samfunnsviterne oppfordrer regjeringen til å umiddelbart sørge for at det å arbeide som selvstendig næringsdrivende blir like sikkert og attraktivt som det å ha en fast jobb når det gjelder arbeidsledighet, pensjonsrettigheter og skatteregler (minstefradrag).**

- **Samfunnsviterne anmoder regjeringen om å gi flere arbeidssøkere mulighet til å tilegne seg ferdigheter og kunnskap, slik at de kan bidra til å utvikle nye arbeidsplasser.**

2. Styrket sikkerhetsnett for frilansere og selvstendig næringsdrivende

De som forsker på framtidens arbeidsmarked hevder at stadig flere kommer til å jobbe som frilanser eller som selvstendig næringsdrivende i form av enkeltmannsbedrifter.

Mange frilansere og gründere verdsetter en fleksibel arbeidssituasjon med attraktive arbeidsoppgaver. Andre er frilansere eller næringsdrivende fordi de ikke klarer å finne seg faste, relevante jobber hvor de får brukt sin kompetanse. Ifølge Guy Standing (2014)[2], består den raskt voksende gruppen av løst tilknyttet arbeidskraft av lavt utdannete, innvandrere og unge akademikere. Disse tvinges i økende grad til å akseptere midlertidig ansettelse eller til å ta oppdrag som frilanser på grunn av mangel på trygge jobber.

Denne nye trenden har ennå ikke satt sterkt preg på arbeidslivet i Norge. Ni av ti norske sysselsatte har fast jobb, mens en av ti er midlertidig ansatt eller frilanser ifølge tall fra OECD. I Norge er andelen midlertidig ansatte, frilansere og selvstendig næringsdrivende lavere enn i de andre nordiske landene og det gjelder også blant akademikere (tall fra OECD og Eurostat). Dette skyldes blant annet at velferds- og pensjonsrettigheter er dårligere for selvstendig næringsdrivende enn for frilansere og ordinære arbeidstagere.

3. Stimulere til sosialt entreprenørskap

Norge står overfor store utfordringer knyttet til å opprettholde og videreutvikle den sosiale velferden. Regjering må derfor legge til rette for økt sosialt entreprenørskap. Sosialt entreprenørskap er rettet mot et sosialt formål der det er et udekket velferdsbehov og krever ofte samarbeid på tvers av fagfelt og virksomhetsmodeller.

Utviklingen av nye velferdsløsninger kan bidra til å løse samfunnsutfordringer samtidig med at det skapes flere arbeidsplasser og vekst i det private næringsliv.

I følge den nordiske rapporten «Sosial entreprenørskap og sosial innovasjon» fra 2015, tilbyr offentlige myndigheter i Norge i liten grad innsats som skal stimulere til sosialt entreprenørskap og sosial innovasjon. I de nordiske landene er det i dag manglende tilgang på finansiering og for svake støttestrukturer for sosialt entreprenørskap. Det pekes også på et motsetningsforhold mellom sosialt entreprenørskaps tverrsektorielle og tverrfaglige karakter og offentlige aktørers organisering i spesialiserte enheter[3].

- **Samfunnsviterne oppmuntrer regjeringen til å legge til rette for økt sosialt entreprenørskap. Det er blant annet et stort behov for sosial entreprenørskap fokusert på arbeids-inkludering av utsatte grupper.**

4. Akademikersatsning i kommunene

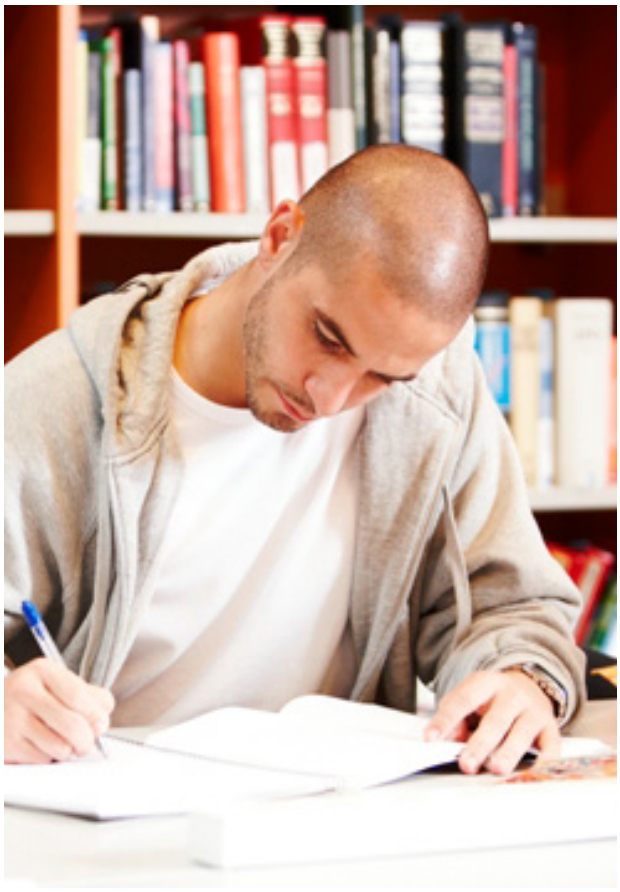
I statsbudsjettet for 2016 innførte regjeringen en skattereform for å skape omstilling og vekst. Norge har et langsiktig behov for omstilling både i næringslivet og i offentlig sektor, som har slitt med rekruttering av faglærte og høyt utdannede med kompetanse innen ledelse, strategi og organisasjonsutvikling.

I arbeidet med digitaliseringen av offentlig sektor, innføring av velferdsteknologi og integrering av flyktninger er det avgjørende at myndigheter og virksomheter samarbeider på tvers av sektorer og fagfelt. Komplekse samfunnsoppgaver og samarbeidsmodeller på tvers av sektorer krever kompetanse som ikke alle kommuner og private virksomheter har tilgang til.

Studier fra blant annet Norge og Danmark viser at ansettelse av akademikere bidrar til økt produktivitet, som er grunnlag for vekst. Ifølge rapporten «Høyere utdanning som kilde til produktivitet og konkurranse-evne: Hva sier tallene for Norge?», hadde den konkurranseutsatte sektoren en betraktelig lavere akademikerintensitet (8 prosent av de sysselsatte) enn offentlig og skjermet sektor (ca. 15 prosent i begge) i 2013. I rapporten presenteres resultater fra en analyse av produktivitet i den konkurranseutsatte sektoren. Studien viser en positiv sammenheng mellom bedriftenes bruk av høyt utdannede og bedriftenes vekst i produktivitet[4].

Den danske regjeringen har bestemt seg for å innføre en vekstpilotordning over en fireårsperiode som skal gi mindre, private virksomheter i distriktene insentiv til å bruke akademisk arbeidskraft. De virksomhetene som ansetter en akademiker, får lønnstilskudd i en oppstartsperiode fra vekstpilotordningen[5]. Fag-foreningen Akademikerne begrunner ordningen med blant annet studier som viser at når en virksom-het ansetter en akademiker, øker produktiviteten i gjennomsnitt med 500.000 Dkr. etter at lønns-kostnader er betalt. Det framkommer også at rekruttering av den første akademikeren vanligvis skaper seks ikke-akademiske stillinger i virksomheten[6].

- **Samfunnsviterne ønsker at regjeringen vurderer nytten av å innføre en støtteordning i 2017 som gjør det lettere økonomisk for kommuner og eventuelt mindre virksomheter**

å ansette høyt utdannede for å stimulere til omstilling og vekst. Tradisjonelt har offentlig sektor vært hovedarbeidsområdet for samfunns-vitere og humanister. Det er viktig at støtte-ordningen bidrar til økt ansettelse av samfunns-vitere og humanister i privat sektor, som også har behov for mer samarbeid på tvers av fagfelt for å fremme innovasjon og omstilling.

5. Fornyelse og utvikling av offentlig sektor

Samfunnsviterne mener at arbeidet med omstilling og fornyelse av offentlig sektor må fortsette også i 2017. Målet må være fortsatt fornyelse, god ressursbruk og nytenkning om oppgaveløsning på tvers av vante forestillinger og gamle barrierer.

Omstillingsarbeidet forutsetter kompetanse, bred mobilisering, investeringer og målrettet innsats over tid. Fornyelsesprosessene i offentlig sektor må følges og evalueres systematisk av forskning.

Det er viktig at fornyelsen ikke utføres ut fra ensidige eller snevert definerte effektiviseringshensyn. Jo mer komplekse oppgaver som skal løses, desto viktigere er det at langsiktige samfunnshensyn, menneskelige behov og grunnleggende demokratiske verdier styrer valg og prioriteringer og ligger som premisser for utviklingen.

Samfunnsviterne vil trekke fram noen satsnings-områder for fornyelse:

- **Utviklingsmidler for innovasjon i offentlig sektor. Offentlig sektor må på alle nivåer være en viktig innovasjonsarena hvor det legges til rette for innovasjonskultur og omstilling. For å møte innovasjonsutfordringene i offentlig sektor må alle fagområder delta. Det må oppfordres til og legges til rette for fler- og tverrfaglige prosjekter hvor teknologer, ingeniører og arkitekter samarbeider med samfunnsvitere og humanister i å utvikle og utprøve tekniske løsninger, utarbeide etiske retningslinjer, kartlegge brukernes behov, bestemme krav til og kjøp av tekniske hjelpe-midler, endre organisasjoner og arbeids-rutiner og evaluere kompetansebehov og effekter for alle involverte aktører.**

- **Videreutvikling av lov og avtaleverk som viktige verktøy for å sikre fleksibilitet og gode rammebetingelser for de oppgaver og mål virksomhetene i offentlig sektor er satt til å forvalte. Det er naturlig at utvikling av avtale-verket og vernelovene ses i sammenheng med forbedringen av styring og ledelse og utviklingen av arbeidsgiverfunksjonen i staten, herunder også utskilling av arbeidsgiverfunksjonen i staten.**

- **En utskilling av arbeidsgiverfunksjonen vil kunne fremme fleksibilitet i avtaleverket og gi større rom for lokale tilpasninger. Det er i dag (2015) om lag 300 virksomheter i staten, i tillegg til statlige foretak, statlige aksjeselskaper og andre organisasjoner staten eier. Alle disse virksomhetene har uensartede behov, og Samfunnsviterne etterlyser en mer strategisk og dynamisk arbeidsgiverfunksjon som sikter mot modernisering av statlige virksomheter og gir rom for lokal arbeids-giverpolitikk.**

6. Gode rammebetingelser for delingsøkonomien

Digitale plattformer brukes nå i økende grad til å matche etterspørsel og tilbud når det gjelder ressurser (Airbnb, Uber), kompetanse (Linkedin, NAV, Jobbnorge) og oppdrag (Elance-oDesk – Upwork, Frilansbanken). Det som kjennetegner de digitale plattformene er at de har et stort potensial til å forbedre vår ressursutnyttelse.

Samtidig opererer de til dels utenfor tilsyn og regler som gjelder for andre mer tradisjonelle virksomheter i Norge. Det svekker ikke bare konkurranseevne til de sistnevnte, men også velferdsstatens bærekraft.

De digitale plattformene er også grenseløse når det gjelder land, arbeidsgivere, arbeidskraft og arbeids-tid. Dette gir de som er først ute med en plattform

et enormt fortrinn. Hvis verdensdekkende digitale plattformer som formidler jobber og oppdrag til frilansere og enkeltmannsbedrifter får sterkere fotfeste i Norge, kommer det til å påvirke lønns- og arbeidsvilkår på det norske arbeidsmarkedet. Det er derfor viktig at regjeringen er tidlig ute med tiltak som stimulerer til vekst i delingsøkonomien og samtidig bidrar til at rammebetingelsene ikke svekker konkurranseevnen til det øvrige næringslivet og lønnsdannelsen.

Samfunnsviterne vil trekke fram følgende som viktige innsatser:

- **Forskningsoppdrag om delingsøkonomien i Norge og utlandet, som gir grunnlag for å identifisere hvordan den kan brukes til å forbedre ressursutnyttelse, stimulere til innovasjon og skape anstendige jobber. Et viktig spørsmål er om NAV skal utvikle en oppdragsplattform som frilanser og enkeltmannsbedrifter kan bruke uten å betale avgift.**

- **Utredning av delingsøkonomiens konkurransefortrinn når det gjelder regler og tilsyn i Norge, samt kartlegging av hvordan andre land har reagert på utviklingen og endret bl.a. skatteregler for å inkludere tjenester, som formidles gjennom digitale plattformer.**

- **Analyse av hvordan delingsøkonomien påvirker velferdsordninger. I hvilken grad kan arbeidsgivere bruke digitale plattformer for å shoppe arbeidskraft uten hensyn til pensjonsforpliktelser, helseforsikringer og finansering av «dødtid» eller arbeidsledighet?**

- **Utredning av ulike tiltak for å sikre anstendig lønn for de som tar på seg oppdrag. Slike tiltak kan inkludere allmenngjøring av tariffavtaler, oppdragskalkulator, offentlig oppdragsplattform etc.**

7. Realisering av et inkluderende kunnskapssamfunn

Regjeringens målsetting om realisering av kunnskapssamfunnet forutsetter en fortsatt storstilt satsning på forskning og utdanning. Produktivitetskommisjonen framhever kunnskap som forutsetning for at Norge skal kunne løse store samfunnsutfordringer i årene framover og foreta nødvendige omstillinger. Her spiller utdanningsinstitusjonene en opplagt nøkkelrolle.

Forskning av høy kvalitet forutsetter solide rammebetingelser. Universiteter og høyskoler må sikres en fortsatt høy basisbevilgning, og det bør vurderes en særskilt styrking av basisbevilgningen for institusjoner med liten FoU-andel. For å møte framtidige kunnskapsbehov må vitenskapelig ansatte ha arbeidsvilkår som sikrer tilstrekkelig tid til både forskning og undervisning. Særlig viktig er det at den varslede aldersavgangen blant vitenskapelig ansatte, møtes med en målrettet satsning på rekrutteringsstillinger og gode muligheter til å kvalifisere seg til kompetanse på førstestillings- og professornivå.

Samfunnsviterne støtter strukturreformen i høyere utdanning, og mener fusjonskostnadene i universitets- og høyskolesektoren må kompenseres også i 2017. Tid- og ressurskrevende omstillingsprosesser i kjølvannet av institusjonssammenslåingene må ikke gå utover kvaliteten i utdanning og forskning. De nye nettverksinstitusjonene vil stille store krav til profesjonelle og høykompetente administrative tjenester. At institusjonene har ressurser til nødvendig faglig oppdatering og

kompetanseutvikling for administrativt ansatte, er en viktig forutsetning for at fusjonene skal gi de ønskede synergieffektene.

Når det gjelder grunnutdanningen, vil Samfunnsviterne særlig trekke fram de tilsynelatende store forskjellene i tilbud og læringsresultater på tvers av kommuner og skoler. Overordnet nasjonal styring er nødvendig for at utdanning ikke skal bli en salderingspost i en stram kommuneøkonomi. Samtidig må omstilling i offentlig sektor også bidra til mer hensiktsmessig styring på nasjonalt og kommunalt nivå. Målstyring, slik den praktiseres i dag, medfører ressurskrevende og ofte lite effektive krav til rapportering og dokumentasjon. Dette rammer kjerneoppgavene i skolen. Samfunnsviterne imøteser oppfølgingen av Ludvigsen-utvalgets forslag for framtidens skole, og mener arbeid med dette må prioriteres høyt. Utvikling av nytt læreplanverk må skje gjennom involverende prosesser og implementeringsarbeidet må skje ved hjelp av en tydelig rolle- og ansvarsfordeling mellom sentrale, regionale og lokale aktører.

Kommunesektoren vil i årene framover stå i en særskilt utfordrende situasjon knyttet til både asylsøkere og bosetting av flyktninger. Dette må gjenspeiles i budsjettet. Det er nødvendig at bosatte flyktninger raskt får mulighet til å delta og bidra i samfunnet. De må både sees på og føle seg som en ressurs. Dette stiller krav til det offentlige tjenestetilbudet, til lokalt næringsliv og frivillig sektor. Og det stiller krav til omstilling og omprioritering. Kvalitet og kapasitet i sentrale velferdstjenester som helse, omsorg og utdanning er helt avgjørende for en vellykket integrasjon. Samfunnsviterne vil i denne sammenheng framheve Djupedal-utvalgets innstilling.

Djupedal-utvalget trakk opp sentrale perspektiver knyttet til skolens læringsmiljø og foreslo at det utarbeides en helhetlig nasjonal handlingsplan for trygge oppvekstmiljøer uten krenkelser, mobbing, trakassering og diskriminering. Utvalget påpekte videre behov for en styrking av PP-tjenesten og en mulig utvidelse av dennes mandat når det gjelder den enkelte skoles arbeid med det psykososiale skolemiljøet. Vi vet at det her er store behov, og flyktningsituasjonen gjør behovet større. Klasserom blir mer differensierte og det vil komme flere elever med særskilte behov. Det er etter Samfunnsviternes vurdering svært viktig, kanskje viktigere enn noen gang, i en tid med store omstillinger, økende sosial ulikhet og behov for samlet mobilisering av samfunnets kompetanse og arbeidskraftsressurser, at vi satser offensivt på skolen og skolemiljøet.

Samfunnsviterne vil framheve følgende innsatsområder:

- **Fortsatt storstilt satsning på forskning og utdanning som forutsetning for kunnskapsutvikling, vekst og omstilling. Solid basisfinansiering av universiteter og høyskoler for å sikre vitenskapelig ansatte tid til forskning og undervisning, samt gode muligheter til å kvalifisere seg for kompetanse på førstestillings- og professornivå.**

- **Fortsatt kompensasjon av kostnader tilknyttet fusjonsprosessene i UH-sektoren, inkludert vektlegging av profesjonelle og høykompetente administrative tjenester som forutsetning for måloppnåelse og synergi.**

- **En offensiv satsning på velferdstjenestene i kommunene og særlig prioritering av en inkluderende skole hvor målet er læring, utvikling og danning for alle innenfor rammen av trygge skole- og oppvekstmiljøer. Ludvigsen-utvalget og Djupedal-utvalget må her sees i sammenheng. Styrket samarbeid på tvers av etater og forvaltningsnivåer er nødvendig.**

Kilder:

1. http://www.ks.no/globalassets/blokker-til-hvert-fagomrade/utvikling/innovasjon/2015-09-22-samling-kommuner-lillestrom.pdf
2. Standing, Guy (2014). A Precariat Charter: from denizens to citizens. New York: Bloomsbury Academic.
3. Norden (2015). Sosial entreprenørskap og sosial innovasjon. TemaNord 2015:502
4. Menon (2014). Høyere utdanning som kilde til produktivitet og konkurranseevne: Hva sier tallene for Norge? MENON-PUBLIKASJON NR. 36/2014
5. http://evm.dk/publikationer/2015/15-11-23-vaekst-og-udvikling-i-hele-danmark
6. http://www.ac.dk/politik/vaekst-og-erhverv/vaekstpakke-akademikere-skaber-vaekst-i-landdistrikterne.aspx?utm_medium=email&utm_campaign=23112015+Vkstpakke+Akademikere+skaber+vkst+i+landdistrikterne&utm_content=23112015+Vkstpakke+Akademikere+skaber+vkst+i+landdistrikterne+CID_ab1be4f7cd61a1c528ec5b24f8925d60&utm_source=CampaignMonitor&utm_term=Vkstpakke%20Akademikere%20skaber%20vkst%20i%20landdistrikterne